

Daniel DĂIANU, 24 februarie 2024

Economia în vremuri foarte grele

--text scris la solicitarea Agerpres--

După ce Pandemia a izbucnit în 2020, am sugerat că închiderea, fie și parțială, a economiilor și orientarea forțată de noi resurse în bugetele publice către sănătate publică și asistența pentru sectoare în suferință acută, aduce a “economie de război” (*Efectul shutdown*, Consiliul Fiscal, 22 martie 2020). În același timp, tranziția energetică a venit cu costuri considerabile. Iar aceste costuri au fost augmentate de invadarea Ucrainei de către Rusia, eveniment ce a dereglat în plus lanțuri de producție și aprovizionare -- în contextul unei reșezări a fluxurilor investiționale și comerciale într-o lume multipolară și tot mai complicată geopolitic, cu tensiuni și conflicte multiple.

Dincolo de catastrofa în sine, pe care o reprezintă un război cu sute de mii de morți și distrugeri materiale fără egal în Europa după al doilea război Mondial, este proeminentă “criza costului vieții”, fără precedent în ultimele decenii. Această criză s-a văzut în nivelul mult crescut al inflației în ultimii ani, chiar dacă în scădere semnificativă în 2023, în prețuri la alimente și facturi la energie, turbulențe pe piețele mondiale ale produselor de bază. Ca și alte țări, România a fost afectată sever și găsim aici o explicație pentru limitarea unor adaosuri comerciale la unele alimente și plafonarea tarifelor la energie. Numeroase guverne au recurs la mijloace extraordinare de sprijin pentru cetățenii nevoiași, ca în vremuri de război.

Războiul a dereglat puternic piața internă în UE, cum s-a văzut cu prețuri la energie și grâne; de aici au rezultat proteste ale fermierilor și transportatorilor, inclusiv în România.

Războiul are nu numai costuri omenești și materiale enorme; el readuce în prim plan o situație ce a marcat istoria Europei după înfrângerea Germaniei naziste până la căderea Zidului Berlinului. Este *Războiul Rece*, ce a contrapus lumea

occidentală blocului sovietic; pe acest aliniament s-a desfășurat o confruntare economică, militară și geopolitică, armele de distrugere în masă (nucleare) fiind instrumente de descurajare reciprocă. Este drept ca Actul de la Helsinki a permis aranjamente de securitate pe Continent, la care s-au adăugat acorduri de control al armamentului nuclear (între SUA și Rusia). Acum, un nou război rece apare pe Continent!

Războaiele au un cost psihologic și de comportament, care afectează nu numai pe cei afectați în mod direct (din teatrul de război); totodată, piețe pot fi dezorganizate, incertitudini înmulțite, crește aversiunea față de risc. Toate acestea afectează funcționarea economiilor și se materializează în costuri mai mari de producție, în investiții în regres. Și în economia românească s-au simțit asemenea efecte.

Este de remarcat totuși că cele mai multe economii europene, inclusiv cea românească, au reușit să evite recesiunea în 2022 și 2023, ceea ce atestă un grad de reziliență poate surprinzător în unele cazuri; Germania însă, cu o industrie foarte extinsă și atât de puternic dependentă de gazul rusesc ieftin, a fost lovită mai puternic. România a rămas în teritoriu pozitiv cu dinamica PIB și pentru că beneficiază de resurse europene substanțiale; investițiile din bani europeni au fost anual peste 3% din PIB. La aceste investiții se adaugă cele din fonduri proprii (ce includ împrumuturi), care au depășit 2% din PIB în 2023.

Războiul din Ucraina a trezit europenii la o realitate foarte dură, care obligă la rearanjare de priorități. "Dividendul păcii" consemnat după prăbușirea comunismului dispare pe zi ce trece. UE înțelege mai mult ca oricând, că cea mai bună cale de apărare este descurajarea dușmanilor, iar o forță de disuasiune credibilă reclamă pregătire militară, armament modern, colaborare strânsă cu partenerii strategici. Oficiali ai NATO spun că statele membre trebuie să crească cheltuielile de apărare și aceasta chiar dacă bugetele publice naționale au de acoperit nevoi ce decurg din schimbarea de climă, tranziția energetică, schimbări tehnologice cu impact asupra societății, frământări sociale.

Doamna Ursula von der Leyen a declarat că viitoarea Comisie va avea în componență un comisar pentru apărare, că se va pune accent pe dezvoltarea producției militare în țările UE. În nu puține state din UE cheltuielile de apărare s-au mărit în 2023 și vor crește în continuare; Polonia vrea să ajungă la un

neverosimil 5% din PIB, țările baltice merg către 3%. În România aceste cheltuieli vor depăși 2,5% din PIB. NATO are dezideratul ca în fiecare stat membru să se atingă cel puțin 2% din PIB la cheltuieli publice de apărare.

Există teama că SUA ar putea să își limiteze prezența în arhitectura de securitate a Europei; declarații ale fostului președinte Trump și candidat în alegerile din noiembrie alimentează îngrijorări, ca și impasul din Congres privind ajutorul pentru Ucraina. Una peste alta, însă, realocare de resurse pentru apărare este absolut necesară în țările UE, în condițiile în care războiul din Ucraina a devenit de uzură, iar perspectiva este tulbure având în vedere, între altele, eșecul contraofensivei ucrainiene în vara anului trecut. În plus, armament mai mult nu se poate produce peste noapte; poți crește producția de alimente și haine imediat, dar uzine de armament nu pot fi înmulțite rapid și nici linii de producție. S-a văzut acest fapt în dificultățile UE de a livra Ucrainei 1 milion de obuze promise. Bani pot exista, dar pentru muniție, armament, în general, exista constrângeri materiale și de timp, ce nu pot fi surmontate ușor; este nevoie și de personal militar în număr corespunzător pe frontul de luptă.

România are elemente pentru dezvoltarea producției de apărare. Dar echipamentele moderne (armament) trebuie să fie achiziționate de la partenerii strategici. Recenta ședință a CSAT a examinat un plan de noi achiziții de armament, care însă va afecta bugetul public pe mulți ani. Aici poate fi o explicație pentru remarca ministrului de finanțe că ajustarea deficitului bugetar către pragul de 3% din PIB ar putea să depășească ca orizont anul 2027.

Trebuie subliniat că o forță de descurajare eficace poate preveni o confruntare militară propriu-zisă. Retorica cum că un război este inevitabil și că, de aceea, trebuie să ne înarmăm este o alegere de comunicare mai puțin inspirată, în opinia mea. Dincolo de psihoza ce poate fi generată, multe persoane pot emigra de teamă, cum s-a plecat probabil și din Ucraina. Pregătirea și înarmarea adecvate, coeziunea NATO, sunt mijloace de a preveni o confruntare militară deschisă prin descurajarea adversarului să comită agresiuni.

Sporirea cheltuielilor militare poate învigoră economia? Este posibil. Pe de alta parte, trebuie să ai spațiu fiscal (România nu prea are), să poți realoca resurse în bugetul public – să restructurezi cheltuieli, să cauți să obții venituri bugetare

suplimentare. Nu trebuie subestimate însă compromisuri dureroase, deoarece s-ar renunța la unele cheltuieli necesare. România nici nu emite moneda de rezervă.

Oficiali UE vorbesc despre posibilitatea emiterii de obligațiuni comune pentru finanțarea cheltuielilor de apărare adiționale. Această soluție este de avut în vedere de către Consiliu, noua Comisie și noul Parlament European. Se discută și despre scoaterea din măsurarea deficitelor bugetare a creșterilor de cheltuieli de apărare (ce ar fi judecate drept investiții pentru apărare). Pentru România, aflată sub incidența procedurii de deficit excesiv, o asemenea facilitate contează. În fapt însă, cheltuielile bugetului nu sunt diminuate de un artificiu contabil. Și Banca Europeană de Investiții ar intra într-o schemă de finanțare a industriei de apărare în statele UE.

În acest context foarte complicat sunt de înțeles dificultățile pe care România le are în consolidarea bugetară, ce ar trebui să se realizeze în următorii ani. Ca în alte state din UE, inflația IPC merge în jos și este probabil să fie în jur de 5% la finele acestui an. Din păcate, deficitul bugetar structural este parcă încremenit la cca 6% din PIB (în metodologie europeană). În 2023, nu s-au realizat progrese față de 2022, iar anul acesta este electoral; presiuni sunt în creștere pe bugetul public.

La Consiliul Fiscal estimăm că deficitul va fi peste 6% din PIB în 2024, deși programarea oficială este de 5% din PIB. Este greu de imaginat o scădere a acestui deficit în anii următori fără venituri fiscale suplimentare. Aici avem o mare vulnerabilitate a economiei, care este atenuată parțial de nivelul încă rezonabil al datoriei publice (cca 50% din PIB), de resurse europene mari prin Cadrul financiar multilateral (CFM) și PNRR; rezervele valutare de la BNR ilustrează intrarea masivă de bani europeni, care ajută balanța de plăți. Este de observat că, în 2023, a avut loc o reducere de deficitului de cont curent (ajuns la puțin sub 7% din PIB, față de peste 9% în 2022), pe seama, în principal, a ameliorării raportului de schimb.

Banii europeni sunt un mare beneficiu al apartenenței la UE, așa cum NATO este o centură de securitate pentru România. Banii europeni susțin reforme necesare, contribuie la dezvoltarea infrastructurii de bază, la susținerea educației și sănătății publice, etc. Aceste resurse ajută România să nu sufere o deteriorare a riscului suveran. Trebuie să avem dibăcie și pricepere acasă că să îi folosim cât mai bine.

Uniunea are în lucru de mai mult timp o strategie industrială care să o ajute în competiția globală, în a ține pasul cu SUA și China în domenii de vârf, inclusiv inteligența artificială. Acum, aceasta strategie trebuie să aibă în vedere implicațiile războiului din Ucraina și ale altor conflicte militare. Fiindcă este vorba nu numai despre concurență economică, cu părți bune și mai puțin bune, ci și de pace, democrație! Aceasta este marea miza a anilor ce vin, chiar dacă nu putem neglija eforturile de a combate efecte nefaste ale schimbărilor de climă, pandemii, efecte ale dezastrelor naturale. Europa trece prin vremuri foarte grele.